

VERSLAG

CRB 2013 - 0151

De economische conjuncturele ontwikkeling
in de papier- en grafische industrie
najaar 2012

CCE
Conseil Central de l'Economie
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
CRB

Bijzondere raadgevende commissie voor het Papier

**Verslag over de economische conjuncturele ontwikkeling
in de papier- en grafische industrie
najaar 2012**

**Aanspreekpunt:
Lieselot Smet
lieselot.smet@ccecrb.fgov.be**

Inhoudsopgave

1	Conjunctuuranalyse	5
1.1	Algemene conjunctuur	5
1.2	Internationale context van de papiersector en de grafische sector	7
1.2.1	De papierindustrie	8
1.2.2	De grafische industrie.....	10
2	Gedetailleerde becijferde analyse van de conjunctuur in de papier- en de grafische sector, meer bepaald in België	12
2.1	Ontwikkeling van de prijzen voor pulp en papier en van de productieprijzen.....	12
2.1.1	Pulpprijzen.....	12
2.1.2	Oud papier.....	14
2.1.3	Papierprijzen	15
2.2	Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België.....	17
2.3	Omzet	18
2.4	Productie.....	19
2.5	Investerings	20
2.6	Buitenlandse handel	22
2.7	Werkgelegenheid.....	25
3	Conclusie	30
3.1	Pulp	30
3.2	Papier	30
3.3	Grafische sector.....	31
3.4	Afname tewerkstelling.....	31
4	Bibliografie	32

Lijst grafieken

Grafiek 1-1: Ontwikkeling bbp per kwartaal in geselecteerde landen, 2008-2012 (in volume, 1e kwartaal 2008 = 100)	5
Grafiek 1-2: Ontwikkeling van het reëel Belgisch bbp per kwartaal.....	7
Grafiek 2-1: Ontwikkeling pulpprijzen (in \$/ton)	12
Grafiek 2-2: Ontwikkeling pulpprijzen (in €/ton)	13
Grafiek 2-3: Ontwikkeling van de prijzen van oud papier in de buurlanden en gemiddelde (gemengd, franco fabriek) – herziene formule (nieuw indexcijfer voor Frankrijk).....	14
Grafiek 2-4: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier	16
Grafiek 2-5: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in %)	20
Grafiek 2-6: Relatie bezettingsgraad productiecapaciteit en investeringsniveau grafische sector (18+58).....	22
Grafiek 2-7: Maandelijks ontwikkeling van het aantal tijdelijke werklozen	28

Lijst tabellen

Tabel 1-1: Reële groei van het BBP in geselecteerde landen (in %)	6
Tabel 2-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - in miljoenen euro's.....	19
Tabel 2-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) – eerste 9 maanden van het jaar	19
Tabel 2-3: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijks en driemaandelijks btw-aangiften - in miljoenen euro's	21
Tabel 2-4: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's.....	24
Tabel 2-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische producten – in miljoenen euro's	25
Tabel 2-6: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak	26
Tabel 2-7: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht.....	27
Tabel 2-8: Aantal faillissementen in de papier- en de grafische sector in 2011	29
Tabel 2-9: Aantal faillissementen in de papier- en de grafische sector (eerste 11 maanden 2012)	29

Lijst figuren

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België	18
---	----

Dankbetuiging

Voor het realiseren van dit verslag werd beroep gedaan op verschillende bronnen. De belangrijkste bronnen waren de Fod Economie, de RVA, de RSZ, de NBB, Filpap, Cobelpa en Febelgra. We willen de mensen van deze instellingen van harte bedanken voor de goede samenwerking die dit verslag mogelijk heeft gemaakt.

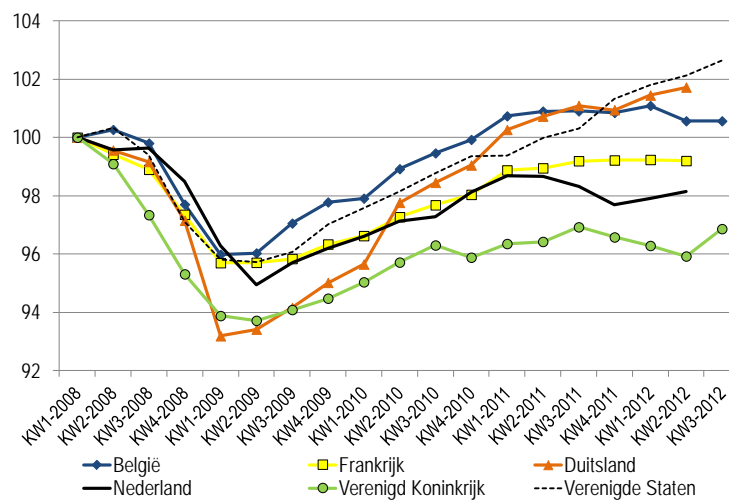
1 Conjunctuuranalyse

1.1 Algemene conjunctuur

Op wereldvlak en op Europees niveau

Voor het ogenblik vertoeven grote delen van de wereld economie en in het bijzonder Europa sinds de tweede helft van 2011 opnieuw in een vertrouwenscrisis, met onder andere aan de basis hiervan de te hoge publieke en private schulden van een aantal Europese landen (de PIGS). Indien de huidige ondernemers- en consumentenvertrouwenscrisis niet toeneemt, wordt er door de Europese Commissie (EC) in de komende periode een matig herstel van de economie in de geavanceerde landen verwacht. In de V.S. is de herneming van de economie het sterkst, onder impuls van een aantrekkende private consumptie. In de meeste opkomende landen blijft het bbp relatief sterk groeien, ook al was er in China eind 2011 en in 2012 een tijdelijke groeivertraging. In een aantal regio's, met de eurozone op kop, zijn de gevolgen van de crisis evenwel nog sterk voelbaar, waardoor de economie hier zeer kwetsbaar blijft. Zo staat de activiteit in vele Europese landen, waaronder Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk, nog niet op het niveau van vóór de 'grote recessie'.

Grafiek 1-1: Ontwikkeling bbp per kwartaal in geselecteerde landen, 2008-2012 (in volume, 1e kwartaal 2008 = 100)

Bron : Oeso, gebaseerd op nationale rekeningen

Net zoals in de tweede helft van 2011 namen de spanningen op de financiële markten sterk toe in het tweede kwartaal van 2012, wat gepaard ging met een kredietverstrakking, in het bijzonder voor kmo's, en een sterke achteruitgang van het ondernemers- en consumentenvertrouwen. Dit leidde tot een neerwaartse herziening van de groeivoorzichten van het IMF en van de EC¹ voor 2012 en 2013. Na een zwakke tweede helft van 2012 wordt er voor 2013 een matige groei voorspeld in de eurozone, die zou aantrekken vanaf midden 2013. De relance zou worden aangedreven door een herstel van het vertrouwen ingevolge lagere financiële spanningen en door een hogere netto-export dankzij de versterking van de globale economie. Ondertussen heeft het IMF zijn groeiprognose voor de Eurozone echter neerwaarts bijgesteld naar een krimp van 0,2%. De belangrijkste reden voor de neerwaartse aanpassing is het uitblijven van betere kredietvoorwaarden voor de private sector.

¹ EC, European Economic Forecast, autumn 2012

Hoewel de onevenwichten binnen de eurozone groot blijven, zouden kleinere betalingsbalansonevenwichten en dalende renteversillen op de schulden van verschillende lidstaten wijzen op afnemende spanningen. Toch blijven er aanzienlijke verschillen bestaan per land. Zowel in 2012 als in 2013 zou het Duitse bbp volgens de EC groeien met 0,8%. Hiermee presteert Duitsland het best van de beschouwde Europese landen. Recent heeft de Duitse regering de eigen groeiprognose voor 2013 echter terug geschroefd naar 0,5%. In Frankrijk zou er een zeer lichte groei zijn in 2012 (+0,2%) terwijl het bbp in Nederland zou dalen met 0,3%. Beide landen zouden in 2013 een zwakke groei optekenen. In 2014 zou er een lichte versnelling zijn van de bbp-groei, gaande van 1,2% in Frankrijk tot 2% in Duitsland.

Tabel 1-1: Reële groei van het BBP in geselecteerde landen (in %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
België	1,0	-2,8	2,4	1,8	-0,2	0,7	1,4
Duitsland	1,1	-5,1	4,2	3,0	0,8	0,8	2,0
Frankrijk	-0,1	-3,1	1,7	1,7	0,2	0,4	1,2
Nederland	1,8	-3,7	1,6	1,0	-0,3	0,3	1,4
Eurozone	0,4	-4,4	2,0	1,4	-0,4	0,1	1,4
Verenigd Koninkrijk	-1,0	-4	1,8	0,9	-0,3	0,9	2,0
Verenigde Staten	-0,4	-3,1	2,4	1,8	2,1	2,3	2,6
Japan	-1,0	-5,5	4,5	-0,8	2,0	0,8	1,9

Bron: Europese Commissie, vooruitzichten herfst 2012

Deze vooruitzichten zijn evenwel aan zeer grote onzekerheden onderworpen. Vooreerst gaan de vooruitzichten uit van een stabilisering van de financiële spanningen binnen de eurozone. Terwijl de recente Europese maatregelen het risico op een escalatie van de eurocrisis zouden indijken, menen zowel het IMF als de EC dat er daarbovenop ook werk moet worden gemaakt van de verdere implementatie van de aangekondigde beleidsmaatregelen, zoals een eengemaakt banktoezicht. Volgens het IMF zou de groei in de kernlanden van de eurozone bij een escalatie van de crisis, ingevolge het ontbreken van voldoende krachtdadige maatregelen, in 2013 1,73 procentpunt lager uitvallen dan voorzien. Een ander risico voor de groei is een grote toename van de olieprijs, die de reële inkomens en daardoor de consumptie zou inperken.

Op Belgisch niveau

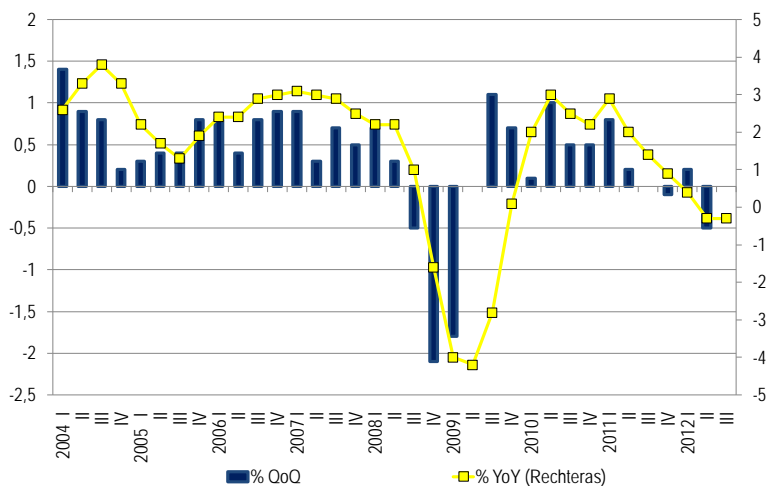
De groeivoorspellingen voor de Belgische economie verlopen vrij overeenkomstig aan deze voor de hele eurozone. Na een sterke terugval van de economie tijdens het tweede kwartaal van 2012 (-0,5% op kwartaalbasis) viel de economie stil. Het ondernemersvertrouwen blijft op een laag peil en het consumentenvertrouwen neemt af tegen het eind van 2012.

De NBB gaat in haar recentste vooruitzichten uit van een nulgroei voor België in 2013 en een stijging van de werkloosheidsgraad naar 8,1%. Vergeleken met het crisisjaar 2009 wordt voor 2013 voorspeld dat de daling van de werkgelegenheid zijn weerslag zal hebben op de tewerkstelling in aantal personen, terwijl het dalend arbeidsvolume in 2009 vooral veroorzaakt werd door een verminderd aantal gepresteerde uren per persoon. De NBB baseert zich op de blijvende kwetsbaarheid van de economie in zijn geheel betreffende het vertrouwen, de bezettingsgraad en de situatie in de buurlanden. Daarom gaat het uit van pessimistischere groeiramingen dan de EC. De gemaakte

projecties, zowel internationaal als nationaal, blijven risicovol. Het blijft onzeker hoe de overheidsfinanciën in de V.S., de eurocrisis en de vertrouwenscrisis zal evolueren²

Door een toename van de werkloosheid en een laag consumentenvertrouwen zou de private consumptie pas in 2014 aantrekken. Verder werden in 2012 de bedrijfsinvesteringen teruggeschroefd vanwege een lage capaciteitsbezetting en een verstrakking van de kredietverlening voor bedrijven. Vanaf 2013 en 2014 zullen het ondernemersvertrouwen en bijgevolg ook de bedrijfsinvesteringen geleidelijk aan toenemen.

Grafiek 1-2: Ontwikkeling van het reëel Belgisch bbp per kwartaal

Bron: Nationale Bank van België (NBB)

1.2 Internationale context van de papiersector en de grafische sector

De papier- en grafische sector kampt reeds vele jaren met een structurele overcapaciteit. De overcapaciteit is deels zelf gecreëerd door de producenten en deels spontaan ontstaan onder invloed van de evolutie naar meer papierloze alternatieven. Sinds de eeuwwisseling zijn opkomende economische grootmachten stelselmatig zelf papier beginnen produceren. Ook in Europa werd er nog in 2005 extra productiecapaciteit gecreëerd door enkele papierproducenten. Men anticipeerde op een verdere economische groei en een hiermee gepaard gaand groeiende vraag naar papier. Maar de vraag kwam vanaf dan in Europa en Noord-Amerika onder druk te staan. Hierdoor werd de papiermarkt concurrentiëler en de prijzen van het print- en kopieerpapier daalden onder invloed van de verdere investering in productiecapaciteit in Azië en het hieruit voortvloeiend extra aanbod aan papier op de Europese en Noord-Amerikaanse markt³.

² Uiteenzetting NBB over de conjunctuurontwikkeling in 2012 en de vooruitzichten voor 2013 (BRC commissie Bouw, CRB 14/01/2013).

³ Cfr. CRB 2007-1408: "Conjunctuurontwikkeling in de papier- en grafische industrie tijdens het eerste semester van 2007 en de vooruitzichten op korte termijn."

In het tweede semester van 2008 brak de bankencrisis uit. En sinds het tweede semester van 2011 zijn we na een hoopgevend 2010 in ijl tempo aanbeland in een nieuwe vertrouwenscrisis, met aan de basis de te hoge publieke en private schulden van een aantal Europese landen (de PIGS). Het spreekt voor zich dat zowel de banken- als de schuldencrisis in het bijzonder sterk hebben gewogen en wegen op de papier- en grafische sector. In tijden van crisis zijn het onder andere de advertentie-uitgaven waarop bedrijven het eerst besparen. Deze besparingen hebben dan ook een niet te onderschatten impact op de verhandelde volumes van papier.

Daarenboven winnen de digitale technologieën meer en meer aan belang. Sommigen zien dit fenomeen als een bedreiging, anderen als een opportuniteit. Vast staat echter dat deze digitale media het landschap voor de papier- en grafische sector volledig hertekend hebben. Hierdoor moeten de actoren in de sector strategieën ontwikkelen om nieuwe producten en diensten op de markt te brengen. Dit impliceert meteen ook nieuwe werkmethodes en grote investeringen.

Betere vooruitzichten zijn te vinden in een aantal subsectoren; waaronder de sector van hygiënisch papier en de verpakkingsector. De consumptie van hygiënisch papier groeit mee met het beschikbaar inkomen en de levensstandaard van potentiële consumenten. De PPPC (Pulp, Paper and Products Council) verwacht een stijging van ongeveer 7,5% in de consumptie van hygiënisch papier in China in 2014 ten opzichte van 2011⁴. Daarnaast is China uitgegroeid tot een belangrijke marktspeeler op de fruitmarkt wat hun behoefte aan degelijke verpakkingen doet toenemen. Onder andere hierdoor neemt de vraag naar papierproducten in China en Azië in het algemeen verder toe.

1.2.1 De papierindustrie

Op wereldniveau

Eenzijds daalt de vraag naar pulp en papier in geïndustrialiseerde landen, anderzijds stijgt deze vraag in ontwikkelingslanden; meer bepaald in China.

In de periode van 2007 tot en met 2012 heeft de Chinese pulp- en papiermarkt geïnvesteerd in nieuwe kostenefficiënte en meer milieuvriendelijke productiecapaciteit. Tegelijkertijd heeft het de oudere inefficiënte machines uit productie gehaald. De economische groei in China begint echter snelheid in te boeten en er begint geleidelijk aan een overcapaciteit te ontstaan.

Europa en Noord-Amerika kennen moeilijke tijden door tegenvallende financiële resultaten en worden gekenmerkt door tal van herstructureringsoperaties of sluitingen. In Europa zijn alle deelmarkten geteisterd, met uitzondering van het sanitair en huishoudelijk papier. In Zuid-Amerika breidt men de productiecapaciteit voor pulp uit met meer efficiënte pulpmolens wat de druk verhoogt op de bestaande pulpmolens in Europa en Noord-Amerika.

Op Europees niveau

Zoals reeds gezegd gaat de Europese vraag naar papier in dalende lijn, behalve als het gaat over papier voor sanitair en huishoudelijk gebruik. Ook de vraag naar karton en verpakkingen daalt, maar minder sterk dan in de categorie 'papier voor publicitair gebruik'. Ondanks de dalende vraag naar verpakkingen, kunnen we wel een stijgend gebruik vaststellen naar aanloop van de eindejaarsfeesten. Dit is het resultaat van een frequenter gebruik van het internet om kerstaankopen te doen die individueel verpakt aan huis worden geleverd.

⁴ FOEX, 1/2 2013

In de bij Confederation of European Paper Industries (CEPI) aangesloten landen wordt er een verminderde productie van het grafisch papier vastgesteld; waaronder het nieuwspapier (-8%) en het mechanisch gestreken papier (-6,4%) tijdens de periode januari tot en met september 2012. Een gelijkaardige trend doet zich voor in de V.S, Canada en Brazilië⁵.

De Europese export van oud papier is verminderd door een zwakke vraag vanuit Azië. De totale vraag naar oud papier in Azië is echter niet gedaald, maar heeft zich meer naar de V.S. verplaatst. In de eerste helft van 2012 was meer dan de helft van de import van China afkomstig uit de V.S. Een mogelijke verklaring voor deze verschuiving naar de V.S. ligt volgens Euwid bij de aangeboden kwaliteit van de Europese leveringen. De kwaliteit moet opgewaarderd worden om competitief te blijven. De beperkte exportvolumes van oud papier zorgen dan weer voor een extra aanbod op de Europese markt. Die zet de prijs van oud papier extra onder druk.

De papiersector is in belangrijke mate afhankelijk van de economische conjunctuur en meerbepaald de conjunctuurgevoelige advertentie-uitgaven (cfr. supra). Hoe sterker de economie groeit, hoe hoger de vraag naar papier en andersom. Deze conjuncturele effecten worden versterkt door een verminderde Europese vraag (als gevolg van de opkomst van digitale media, cfr. supra), extra invoer uit Azië en stijgende productiekosten. Dit zet de Europese producenten aan tot korte termijn acties.

Om rendabel te blijven, snoeien de ondernemingen dan ook in hun endogene productiekosten. Dit zijn de productiekosten specifiek aan het productieproces waarop ondernemingen aldus vat hebben. Naarmate de kostenoptimalisatie zich in een verder stadium bevindt, wordt het steeds moeilijker om het productieproces verder te optimaliseren. Het devies van de papierindustrie is dan ook meer dan ooit: "weerstand bieden".

De toekomst van de Europese papierindustrie wordt verder bemoeilijkt door de onzekerheid op de wereldmarkten. Het evenwicht tussen vraag en aanbod onderging wijzigingen door de komst van ondernemingen uit de groeielanden⁶. In de komende maanden dreigt de overcapaciteit dus nog groter te worden, met een mogelijke neerwaartse druk op de prijzen tot gevolg. Hierdoor zal de sector zich wellicht opnieuw moeten aanpassen aan de marktvoorwaarden en dus opnieuw herstructureren, opslorpingen, specialisaties, sluitingen, ... ondergaan. Het is waarschijnlijk dat bepaalde landen (bv. Rusland en Brazilië) gezien de moeilijke context op de wereldmarkt net zoals in het verleden opteren voor anti-dumping, fiscale of andere maatregelen om hun nationale sector te beschermen⁷. Dit zou de export van Europees papier naar de papiermarkten die zich het snelst ontwikkelen verder bemoeilijken⁸.

Tegelijkertijd oefent de Europese Commissie druk uit op alle sectoren om te investeren in groene technologie wat een lange termijn benadering vraagt. In zijn 'Energy Roadmap 2050' wordt een terugdringing van industriële emissies van 80% vooropgesteld tegen 2050. Volgens CEPI is de termijn te kort om dergelijke fundamentele technologische veranderingen mogelijk te maken. Een daling van de emissies met 50-60% lijkt hen een realistischer uitgangspunt⁹.

⁵ Euwid, 50.2012

⁶ India bv. wil zijn papierproductie verdubbelen tegen 2020 (La lettre du papier).

⁷ Begin 2012 bevestigde Rusland (evenals Wit-Rusland en Kazachstan) de invoering van een taks van 5% op zijn invoer van gestreken papier tot het einde van het jaar. Ook Brazilië belast zijn invoer van papier, karton en pulp.

⁸ Euwid, 41.2012

⁹ Euwid, 39.2012

Om het tij te doen keren, zal men via offensieve strategieën de nadruk moeten leggen op het duurzaam karakter van Europees papier om zo enerzijds marktaandeel te verwerven op groei markten en anderzijds de vraag naar papier op de Europese markt te doen stabiliseren. Ook de ontwikkeling van speerpunt- en nicheproducten door de Europese sector, waarvoor weinig of geen vervangproducten bestaan, zal in de toekomst broodnodig zijn om de steeds scherpere concurrentiestrijd met de producenten van buiten Europa aan te gaan.

Op Belgisch niveau

De conjunctuur van de Belgische papier- en kartonindustrie kent een vrij stabiele trend in 2012, maar dit is het resultaat van tegengestelde conjunctuurbewegingen in de subsectoren. De papier- en kartonfabricage vertoont een dalende trend, terwijl het verwerkingsegment een overwegend positieve trend kent.

Toch zien we dat de subsector 'verwerking van papier en karton' te kampen heeft met een structurele overcapaciteit in tegenstelling tot het fabricagesegment. Daarnaast leidt de sector ook onder de verslechterde conjunctuur.

De vooruitzichten in november 2012 zijn absoluut niet rooskleurig. De ondernemers zijn dan ook vrij pessimistisch over hun mogelijkheden om een activiteitsniveau te handhaven waarmee ze voldoende marges kunnen ontwikkelen om te overleven.

Niettegenstaande de verslechterde conjunctuur, heeft de papierindustrie fors geïnvesteerd in hernieuwbare energie. Het aandeel hernieuwbare energie in de papierindustrie steeg de voorbije 20 jaar met maar liefst 150%. In 2011 bestond 51% van de energievoorziening uit hernieuwbare energie¹⁰.

1.2.2 De grafische industrie

Op Europees niveau

De situatie binnen de grafische industrie blijft zorgwekkend. In crisistijden zoeken bedrijven naar besparingsmogelijkheden. De eerste uitgavenposten die hieronder komen te lijden, zijn reclamebestedingen. Dit maakt het voor de grafische sector des te moeilijker het hoofd boven water te houden. Daarenboven blijft het moeilijk om bankleningen te verkrijgen om te investeren in machines en materieel. Als gevolg hiervan worden de productie- en ontwikkelingskosten verlaagd en allerlei consolidaties uitgevoerd. Innovatie-, diversificatie- en exportstrategieën (o.a. naar groei landen) zijn voor de toekomst van de sector een absolute must.

Volgens Frank Romano, professor aan het Rochester Institute of Technology, liggen de kansen voor grafische ondernemers in volgende segmenten:

- 1/ verpakking, want deze heeft geen elektronische concurrent.
- 2/ reclame en catalogi, maar meer toegespitst op kleinere en meer gepersonaliseerde oplagen.
- 3/ direct mailing. De marketing via e-mail volstaat niet omwille van onbetrouwbare adreslijsten, spamfilters.
- 4/ industriële toepassingen: textiel, glas, gedrukte elektronica.

¹⁰ Cobelpa

"Over twintig jaar vertegenwoordigen de industriële toepassingen wellicht 40% van de inkomsten van de drukkers" (Frank Romano). Andere categorieën waaronder telefoonboeken en formulieren zullen verdwijnen¹¹.

Onder invloed van de digitale media zien drukkerijen zich genoodzaakt te evolueren naar communicatiebedrijven die geïntegreerde en gediversifieerde dienstverlening aanbieden. Dit vraagt zowel een structuur- als cultuurwijziging van de Europese grafische bedrijven. Zij dienen op zoek te gaan naar creatieve manieren om papier te verzoenen met crossmedia-activiteiten; bijvoorbeeld het beheer van mailinglijsten en klantgegevens of het ontwerp en beheer van websites voor klanten, het voeren van campagnes waarin 'nieuwe en oude' media geïntegreerd worden.

Het economisch klimaat blijft echter moeilijk in het licht van de Europese schuldencrisis. Deze weegt zwaar door op de markten en zorgt ervoor dat het niveau van het consumentenvertrouwen voorlopig laag blijft.

Op Belgisch niveau

Ook in België ziet de situatie er voor de grafische sector niet rooskleurig uit. De conjunctuur kreeg midden 2012 een knik en vertoont aldus de neiging om neerwaarts te evolueren. Daarenboven wordt de sector gekenmerkt door een structurele overcapaciteit. De maand november bracht positieve vooruitzichten op korte termijn, maar dit had onder andere te maken met een traditionele heropleving van de grafische industrie tijdens het najaar en de positieve impact van de verkiezingscampagnes naar aanloop van de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen op 14/10/12.

Ook de grafische nijverheid ondervindt de effecten van dalende reclame-uitgaven en de groeiende concurrentie van de digitale technologieën. Deze laatste kunnen echter zowel als een bedreiging als een kans ervaren worden om meer te evolueren naar een gediversifieerde en geïntegreerde dienstverlening (cfr. Supra).

Deze omwenteling is nodig en dit zien we ook duidelijk in de resultaten van de laatste Febelgra-conjunctuurenquête. Hierin wordt de prijzenslag tussen concurrerende bedrijven nog altijd als grootste bedreiging aangeduid door de respondenten. Grafische bedrijven die zich blijven toespitsen op één soort product ondervinden onhoudbare concurrentie van andere marktspelers. Zij verlagen hun prijzen om hun machines draaiende te houden. Dit stopt echter op het moment dat de prijzen onder de vaste kosten duiken. Daarom is het des te belangrijker dat grafische bedrijven inspelen op de nieuwe evoluties om hun toekomstige marktpositie veilig te stellen.

¹¹ GN, 25/01/2012

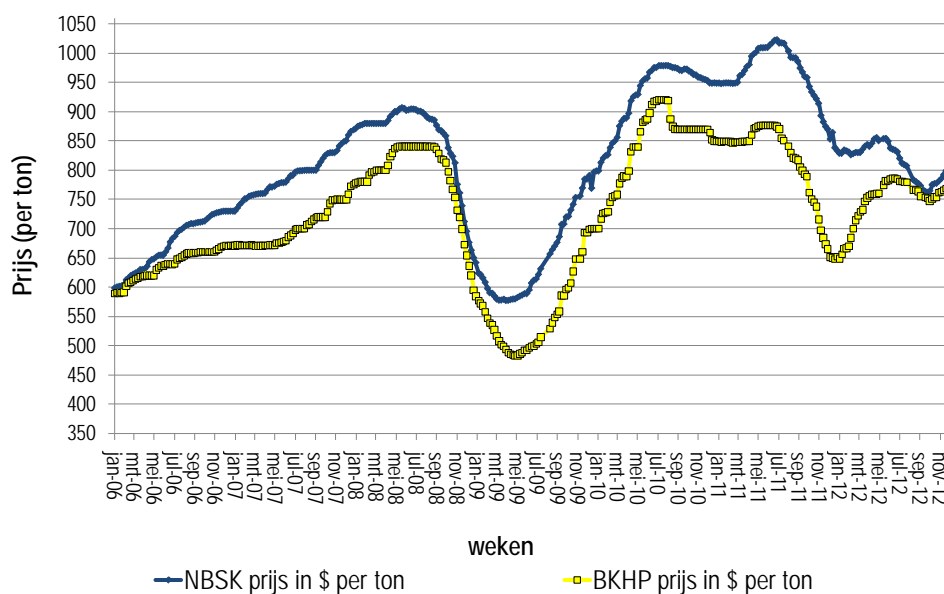
2 Gedetailleerde becijferde analyse van de conjunctuur in de papier- en de grafische sector, meer bepaald in België

2.1 Ontwikkeling van de prijzen voor pulp en papier en van de productieprijzen

2.1.1 Pulpprijzen

Op de Europese markt worden twee belangrijke pulpproducten verhandeld zijnde de gebleekte naaldhoutpulp (softwood – lange vezels – NBSK) en de gebleekte loofhoutpulp (hardwood - korte vezels - BKHP). In mei 2009 kennen de prijzen van beide producten een sterke stijging na een forse terugval naar aanleiding van de bankencrisis. In juli 2011 komt een einde aan deze stijging en volgt opnieuw een belangrijke prijsdaling. Het synchroon verloop van beide pulpprijzen eindigt in maart 2012. Vanaf dan zoeken de prijzen toenadering tot elkaar.

Grafiek 2-1: Ontwikkeling pulpprijzen (in \$/ton)

Bron: FOEX

De prijs van BHKP-pulp kent een vrij sterke stijging in de eerste helft van 2012, terwijl de NBSK prijs vrij stabiel blijft in de eerste helft van het jaar en in de tweede helft verder wegzakt. De prijsstijging van BHKP is deels toe te schrijven aan de sterkere vraag op de Aziatische en Chinese markten en aan de seizoenspiek van de papiervraag in het begin van het jaar. We zien voorts dat de textielsector nu ook de goedkopere BHKP voor zijn productie gebruikt, wat de vraag naar die pulpsoort mee heeft doen toenemen¹². In het vorige conjunctuurverslag voorspelden we een kentering in de stijgende trend. Deze kentering vond plaats rond de maand juni in 2012. Na een korte daling volgt echter in oktober 2012 opnieuw een stijging.

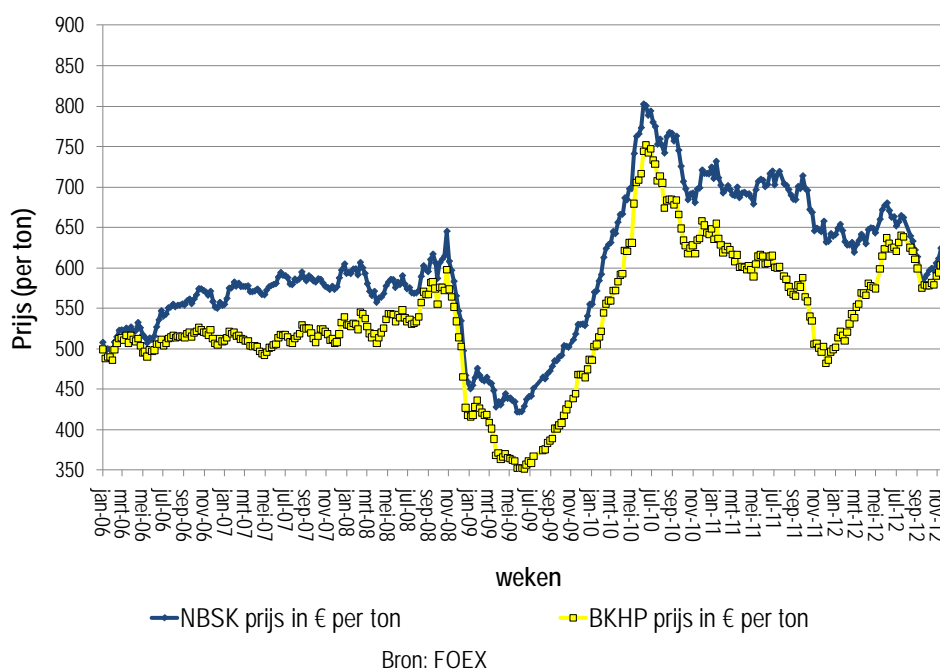
¹² We herinneren eraan dat de textielsector (vooral de Chinese) bij de productie van viscose of van rayon papierpulp is begonnen te gebruiken ter vervanging van oplospulp.

In tegenstelling tot de BKHP prijs kan de NBSK prijsstijging zich niet volledig doorzetten in de eerste jaarhelft van 2012. In de tweede helft van 2012 zakt de prijs van NBSK trouwens verder weg tot in september 2012. Dit is vermoedelijk het gevolg van onder andere (1) een tijdelijke sluiting van pulpmolens in functie van onderhoud in Canada en Europa wat het aangeboden volume op de wereldmarkt doet krimpen en (2) een sterke vraag vanuit de ontwikkelingslanden, waaronder China die de zwakkere Europese en Amerikaanse vraag compenseert. Sedert januari wordt het prijsverschil tussen beide pulpsoorten dus alsmaar kleiner. Begin 2012 was NBSK nog 130 dollar per ton duurder, terwijl dit prijsverschil eind november 2012 gereduceerd was tot plusminus 30 dollar. Hierdoor is de incentive om NBSK te vervangen door het traditioneel goedkopere BKHP voorlopig afgenomen. Volgens experts is dit klein prijsverschil echter een tijdelijke situatie¹³.

Sinds oktober 2012 is er opnieuw een toename van de prijs voor beide pulpsoorten. Hierdoor kennen de NBSK en BKHP pulp sindsdien een synchrone stijging van de prijs. De verklaring hiervoor is de belangrijke stijging van de West-Europese vraag in de maand oktober 2012 in vergelijking tot oktober 2011¹⁴, vermoedelijk omdat de papierproducenten hun geslonken pulpvoorraden opnieuw aan het aanvullen zijn (cfr. Infra).

Tegen het einde van het eerste kwartaal van 2013 verwachten vertegenwoordigers van de pulpindustrie een stijging van de prijs tot 850 dollar per ton voor NBSK pulp. De opstart van een nieuwe Russische pulpmolen in 2013 door de Ilim Group zal op middellange termijn de productiecapaciteit doen toenemen, maar vóór de eerste helft van volgend jaar verwacht men hier nog geen invloed van¹⁵.

Grafiek 2-2: Ontwikkeling pulpprijzen (in €/ton)

¹³ Euwid 46.2012

¹⁴ FOEX, 4/12/2012

¹⁵ Euwid 46.2012

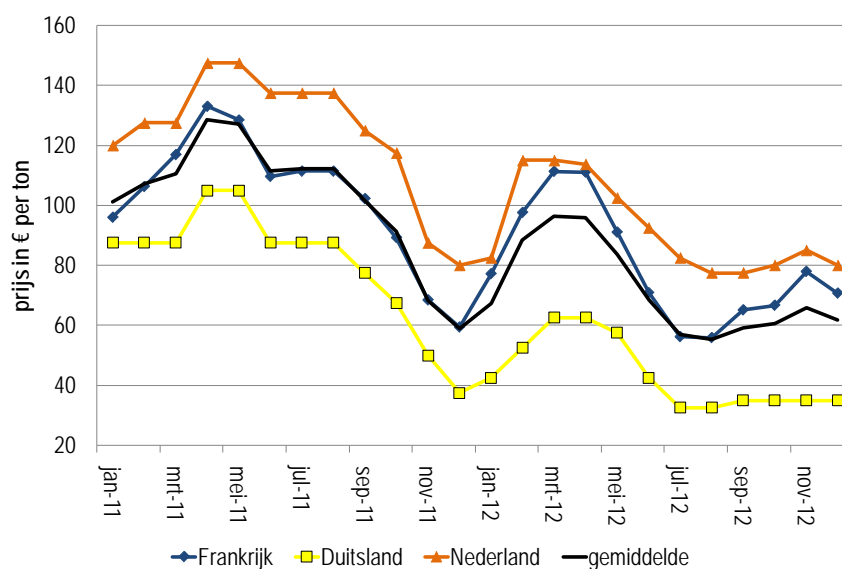
Wat de wisselkoersen betreft, heeft de euro terrein verloren tgv. de dollar in de eerste helft van 2012. In de tweede jaarhelft is de euro zich geleidelijk aan terug beginnen herstellen wat de sterkere prijsdaling van beide pulpsoorten in euro tgv. de dollar in de periode juli- september verklaart. In oktober is er terug een kentering te merken, maar deze lost zich in de daaropvolgende maand terug op.

2.1.2 Oud papier

De hierna beschreven gemiddelde prijs is gebaseerd op het gemiddelde van de prijzen van oud papier in Frankrijk, Duitsland en Nederland. In december 2011 bedroeg de gemiddelde prijs zo'n 59 euro per ton. Tegen maart 2012 zijn de prijzen evenwel gestegen tot ongeveer 96 euro per ton als gevolg van de grotere uitvoer naar Azië en China.

Vanaf april 2012 kent het oud papier echter een forse terugval en strandt het in augustus op ongeveer 55 euro per ton. Hiermee daalt de prijs van oud papier onder het niveau van eind 2011. De terugval is te wijten aan een zwakke vraag vanuit China in combinatie met een verminderde Europese vraag¹⁶. De zwakke vraag vanuit China heeft te maken met negatieve prijsverwachtingen. Deze laatste leiden immers tot uitstelgedrag. Eens er geanticipeerd wordt op een prijsstijging, is het mogelijk dat de Chinese vraag een snelle groei zal kennen¹⁷. Vanaf september is er een positieve impuls merkbaar onder invloed van een lichte stijging in de vraag vanuit China. Ook de Europese vraag begint terug aan te trekken. Of deze positieve evolutie zich verder zet, valt af te wachten. Het prijsverloop is namelijk sterk afhankelijk van de vraag vanuit Aziatische en Chinese markten en de kosten voor uitvoer naar die landen. De laatst genoteerde gemiddelde prijs eind 2012 bedraagt 62 euro per ton.

Grafiek 2-3: Ontwikkeling van de prijzen van oud papier in de buurlanden en gemiddelde (gemengd, franco fabriek) – herziene formule (nieuw indexcijfer voor Frankrijk)

Bron: Filpap

De hierboven beschreven tendens is gelijklopend voor de buurlanden. Deze cijfers moeten evenwel omzichtig worden geïnterpreteerd.

¹⁶ FOEX, 5/6/2012

¹⁷ FOEX, 14/08/2012

2.1.3 Papierprijzen¹⁸

Europa

In de eerste helft van 2012 kenden de papierprijzen in Europa een stijging na een aanhoudende daling sinds de tweede helft van 2011. Vanaf juni 2012 daalden de meeste Europese papierprijzen opnieuw onder invloed van de instabiele economische conjunctuur. In september 2012 vertoonden de prijzen tijdelijk de neiging om opnieuw te stijgen, maar naar het einde van 2012 toe zet de daling zich verder door. Hierdoor komen we uit op een gemiddeld prijsniveau dat iets lager ligt dan eind 2011. We merken op dat de hierboven besproken trend een gemiddelde trend is en dat prijsevoluties van de verschillende papiersoorten sterk kunnen variëren.

Terwijl de euro terrein verloor in de eerste helft van 2012, is deze zich geleidelijk aan terug beginnen herstellen in de tweede jaarhelft. Dit speelt echter niet in de kaart van onze papierexporteurs.

In navolging van een stabiele eerste jaarhelft in 2012 voor Europees krantenpapier, wordt in de tweede helft van het jaar een lichte daling geconstateerd van 507 naar 496 euro per ton. Het is mogelijk dat de dalende prijs van oud papier, één van de belangrijkste grondstoffen voor krantenpapier, hier een rol in speelt. De verkoop van krantenpapier in Europa gaat geleidelijk achteruit, maar de uitvoer doet het nog altijd goed. In oktober wordt een exportwinst van 16% vastgesteld in vergelijking met diezelfde maand vorig jaar.

De prijzen van druk- en schrijfpapier, die hieronder zijn uitgesplitst, lieten in de tweede helft van 2012 een lichte neerwaartse trend optekenen. Deze trend geeft een gemiddelde evolutie weer van alle papiersoorten samen. Deze gemiddelde prijsdaling geldt dus niet noodzakelijk voor elke individuele papiersoort. Daarom vindt u hieronder een korte bespreking per papiersoort.

Voor de Europese LWC-papiersorten (mechanisch gestreken – magazinepapier) zijn de prijzen midden 2012 beginnen dalen. De prijzen zijn lang hoog gebleven, maar daar komt nu toch verandering in. Terwijl de prijs rond 700 euro per ton schommelde in de eerste helft van 2012, is dit nu 690 euro geworden. De vraag is in de eerste drie kwartalen van 2012 gedaald, maar is voor de maand oktober opnieuw gelijk aan deze van oktober 2011. Toch blijft deze papiersoort, die onder andere in de reclame sector gebruikt wordt, uitermate conjunctuurgevoelig. In tijden van besparingen wordt namelijk eerst het mes gezet in de reclame-uitgaven.

Het Europees gestreken houtvrij papier (CWF) op rollen kende ook een negatief prijsverloop in 2012. De prijzen zijn verder gedaald naar ongeveer 703 euro per ton in september. Door een zwakke Europese vraag en een toename van het aanbod van CWF uit China, kwamen de prijzen onder hoge druk te staan¹⁹. Ondanks deze negatieve tendens, stellen we toch vast dat de daaropvolgende maand oktober geen slechte maand was wat betreft handel in CWF binnen en buiten Europa, meer bepaald met de Verenigde Staten. Deze laatste richt zich meer tot Europa wegens een verminderd aanbod van CWF uit Zuid-Korea²⁰. De prijs daalde echter verder tot 697 euro per ton eind 2012 en 690 euro per ton midden januari 2013. Ook hier ligt de daling van de advertentie-activiteiten aan de oorsprong van een overaanbod op de markt²¹. Hoopgevend is de recente positieve evolutie van de orderboekjes.

¹⁸ De analyse van de evolutie van de Europese papierprijzen is gebaseerd op FOEX-gegevens. De leden van de BRC Commissie Papier vragen in de mate van het mogelijke om de info uit te breiden met info afkomstig van RISI.

¹⁹ FOEX, 4/09/12

²⁰ FOEX, 11/12/12

²¹ FOEX, 2/01/2013

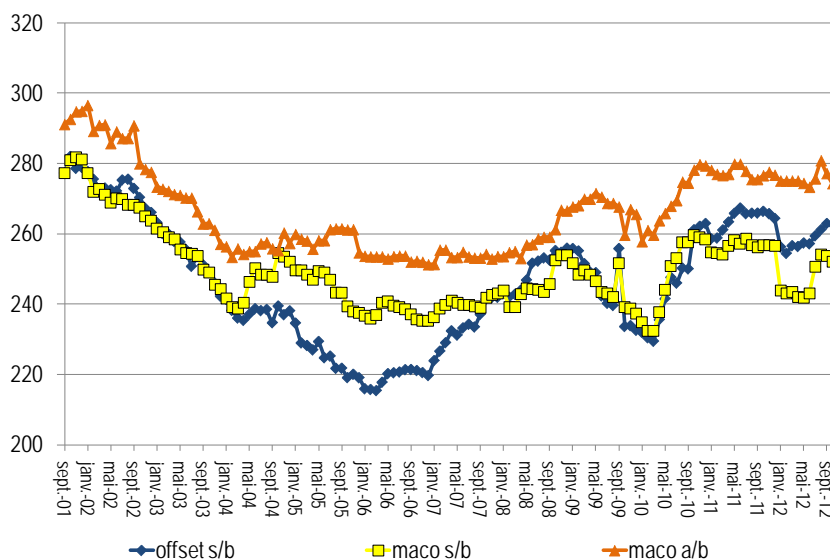
De prijs van ongestreken houtvrij papier werd de eerste helft van 2012 gekenmerkt door een lichte terugval en schommelde in die periode rond 854 euro per ton. Vanaf mei trekt de prijs terug aan en bedraagt eind 2012 ongeveer 864 euro per ton. We constateren dat de traditionele daling van de vraag tijdens de zomermaanden zich minder sterk doorgezet heeft dan vorig jaar²². De resultaten in september zijn echter minder hoopgevend, met uitzondering van de gestegen export. Doch in oktober overtreffen de cijfers op alle vlakken die van oktober vorig jaar. Maar de situatie blijft moeilijk, zeker in crisistijden²³.

De prijzen van het Europese verpakkingspapier kennen een heteroog prijsverloop. De groep met gerecycleerde vezels of OCC als grondstof (Testliner2, Testliner3 en RB Fluting) kende begin de tweede helft van 2012 een prijsdaling, maar rond eind september is er een duidelijke heropflakking. De prijsbewegingen volgen de trend van de grondstofprijzen, namelijk de OCC. Anderzijds ondervinden de prijzen van de andere twee verpakkingssoorten (Kraftliner Brown en White Top) een gestaag stijgend verloop. Deze laatste groep houdt dus beter stand dan de groep van het zuiver gerecycleerde verpakkingspapier. Kraftliner Brown en White Top worden daarenboven gekenmerkt door een hoge bezetting van de productiecapaciteit, een laag voorraadpeil en voldoende binnenkomende orders²⁴.

België

Voor de papierprijzen in België zijn de cijfers van Febelgra beschikbaar tot en met november 2012. In het begin van het jaar wordt een knik in de prijsevolutie waargenomen van het machinaal gestreken houtvrij papier en het offset papier. Na de daling stabiliseren de prijzen zich tot de zomermaanden om nadien op te klimmen tot op een iets lager niveau dan vóór de daling. Ondertussen blijft het houthoudend machinaal gestreken papier zeer stabiel.

Grafiek 2-4: Ontwikkeling van de prijsindexcijfers voor papier

Bron: Febelgra (01-01-1973 = 100)

²² FOEX 4/09/12

²³ FOEX, 13/11/12

²⁴ FOEX, 4/12/12

De Belgische en Europese prijzen van het gestreken houtvrij papier verlopen in de periode begin 2008 tot en met november 2012 vrij gelijkaardig, met uitzondering van de eerste helft van 2012. Begin 2012 kent de Belgische papierprijs een plotse daling die afwijkt van de gestage daling van de Europese papierprijs. In de tweede helft van 2012 wordt dit verschil door een stijging van de Belgische prijzen echter weggewerkt.

We zien een gelijkaardige evolutie van de Belgische en Europese prijzen voor het gestreken houthoudend papier, toch zetten de Europese prijsbewegingen zich steviger door. Zo doet er zich in Europa een sterkere daling voor in 2009 en wordt deze gecompenseerd door een sterkere stijging in de periode 2010-2011. Het jaar 2012 verloopt vrij gelijk. Ook de prijzen voor het offset en A4 B copy papier kennen in de periode 2008-2012 een gelijkaardig verloop.

2.2 Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

Voor de papier- en kartonnijverheid zien we in november een neerwaartse evolutie van de bruto reeks van de synthetische conjunctuurcurve. Deze daling induceert echter nog geen daling in de afgevlakte reeks, maar het niveau van de reeks bevindt zich sinds midden 2011 onder het niveau op het einde van 2009.

Voor de fabricage ligt het niveau van de afgevlakte synthetische conjunctuurcurve iets hoger dan eind 2009, terwijl het niveau voor de verwerking van papier- en karton bijna het dieptepunt van de crisis in 2009 evenaart. In de november-enquête geven de respondenten aan dat ze een gestegen voorraadpeil en sombere toekomstperspectieven voor de vraag ervaren. De buitenlandse vraag daalt en de opwaartse binnenlandse vraag kan deze daling niet compenseren met als gevolg dat de verkoopprijzen negatief evolueren. De vooruitzichten voor de verkoopprijzen zijn verslechterd. We dienen hierbij op te merken dat er in de papiersector veelal gewerkt wordt met lange termijn contracten waarin een vaste papierprijs voor een bepaalde periode wordt afgesproken. De effecten op de papierprijzen zijn dus eerder op lange termijn zichtbaar. Niettegenstaande de slechtere omstandigheden wordt toch een opgedreven productietempo aangevoeld en klimt de gemiddelde verzekerde activiteitsduur iets hoger dan november vorig jaar (1,3 maand t.o.v. 1,2 maand in 2011).

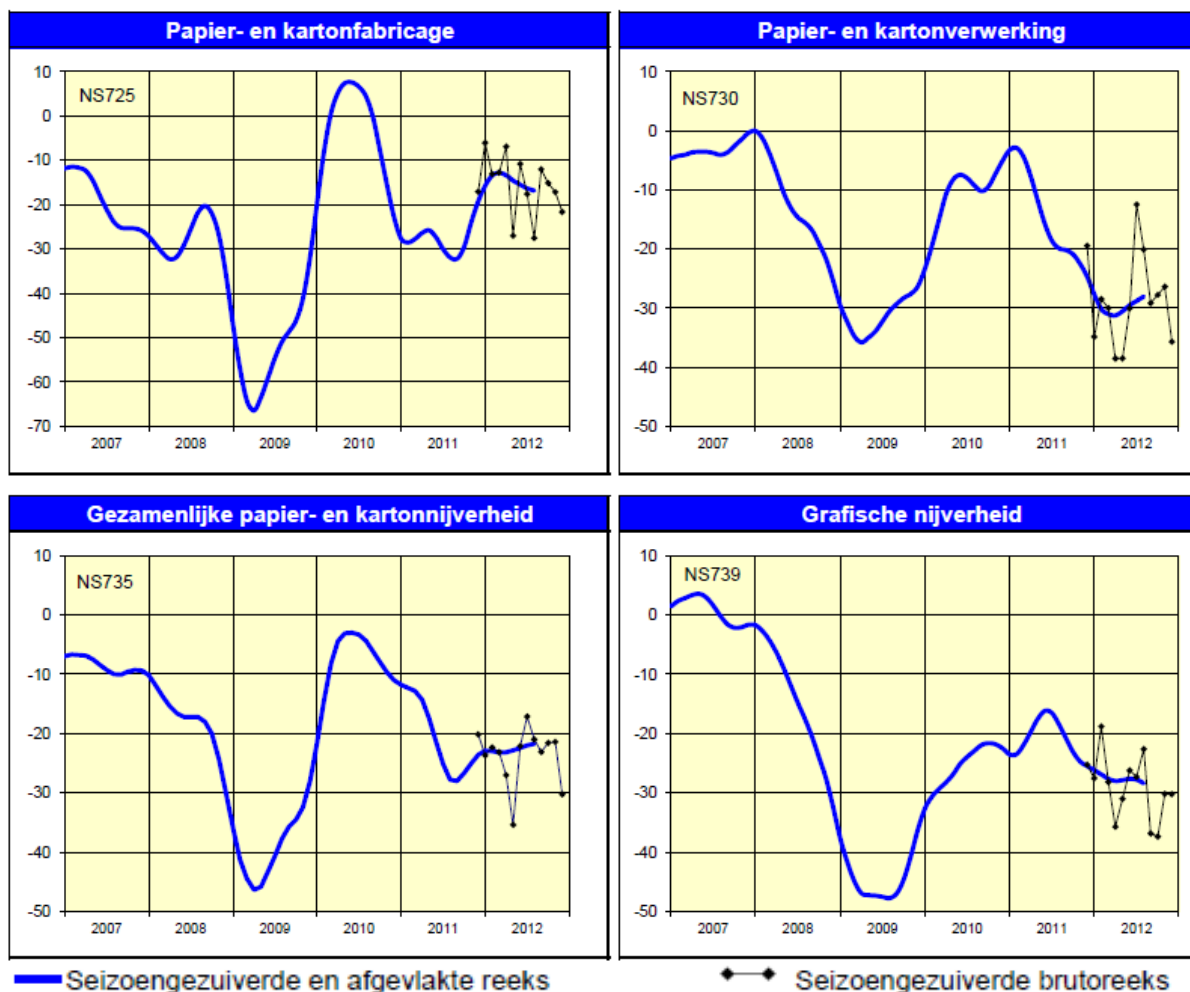
Sinds begin 2012 vertoont de afgevlakte reeks voor papier- en kartonfabricage een eerder neerwaartse trend. Het omgekeerde verhaal doet zich voor in de papierverwerking waar begin 2012 een positieve kentering zichtbaar is na de aanhoudende daling in 2011. November is echter een sombere maand en brengt het niveau van de bruto reeks voor de papierverwerking terug tot op het dieptepunt van begin 2009. Toch stijgt de gemiddelde verzekerde activiteitsduur van het verwerkingssegment ten opzichte van 2011 met 0,2 naar 1,4 maand voor november 2012 en zorgt daarmee voor een tijdelijke hogere werkzekerheid in de gehele papier- en kartonnijverheid. Beide subsectoren samen genomen kent de gehele papier- en kartonnijverheid voor de beschouwde periode een zwak stijgend verloop, doch op een laag niveau in vergelijking met het niveau vóór de bankencrisis.

De bruto reeks van de synthetische conjunctuurcurve van de grafische nijverheid doet het beter in de maanden oktober-november. De positieve beoordeling van de orderpositie heft de negatieve vooruitzichten van de vraag op. De bestellingen uit binnen- en vooral buitenland veren op, het productietempo stijgt en het verloop en de verwachtingen over de verkoopprijzen zijn gunstig. De werkgelegenheidsvooruitzichten tot slot worden ook positief beoordeeld. Dit heeft onder andere te maken met een traditionele heropleving van de grafische industrie tijdens het najaar en de positieve impact van de verkiezingscampagnes naar aanloop van de gemeenteraads- en

provincieraadsverkiezingen op 14/10/'12²⁵. De gemiddelde verzekerde activiteitsduur is stabiel en bedraagt 1,4 maand.

De afgevlakte reeks voor de grafische nijverheid kent sinds begin 2012 een vrij stabiel niveau, maar krijgt midden het jaar een knik en vertoont aldus de neiging om terug neerwaarts te evolueren. Dit heeft te maken met de terugval van de vraag in augustus die door de goede resultaten in oktober en november niet volledig kan worden gecompenseerd. Hierdoor wordt ook voor de grafische sector een laag niveau van de afgevlakte conjunctuurcurve in vergelijking met de precrisis periode bestendig.

Figuur 2-1: Conjunctuurbarometer van de Nationale Bank van België

Bron: Nationale Bank van België, november 2012

2.3 Omzet

Naast de verkoopprijzen en de conjunctuurvooruitzichten is de omzet ook een indicator die de economische situatie van de ondernemingen samenvat. De cijfers van de btw-aangiften, beschikbaar voor de eerste helft van 2012, geven een somber beeld over de sector.

²⁵ Febelgra, 12/2012

In vergelijking met de eerste helft van 2011, is de omzet in globo afgenomen. Deze neerwaartse trend is het meest uitgesproken bij de drukkerijen (-10%) in de grafische sector. De negatieve groei in de papierenijverheid schommelt rond 1% met een iets sterkere daling voor de papier- en karton verwerking (-1,4%) ten opzichte van de fabricage (-1,0%).

Tabel 2-1: Ontwikkeling van de bruto-omzet - in miljoenen euro's

Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften, e.a. uitgeverijen*	Drukkerijen en aanverw. diensten	Reproductie van opgenomen media	Totaal grafische industrie
	17.1	17.2	17	58.1*	18.1	18.2	18
2005	2.173,4	2.223,4	4.396,8	3.260,5	3.307,1	41,8	6.609,4
2006	2.062,8	2.577,2	4.640,0	3.441,0	3.453,5	41,2	6.935,7
2007	2.155,5	2.716,0	4.871,5	3.433,4	3.496,1	35,1	6.964,6
2008	1.701,8	2.974,7	4.676,5	3.426,8	3.438,6	31,3	6.896,7
2009	1.178,7	2.709,5	3.888,2	3.272,5	n.b.	26,6	n.b.
2010	1.181,9	2.958,0	4.139,9	3.277,8	3.089,8	28,6	6.396,2
2011	1.234,7	3.537,0	4.771,7	3.322,0	3.069,5	35,4	6.426,9
6m 2011	640,9	1.765,7	2.406,6	1.613,9	1.541,1	17,9	3.172,9
6m 2012	634,4	1.740,3	2.374,7	1.595,1	1.386,5	n.b.	n.b.
2006/2005	-5,1%	15,9%	5,5%	5,5%	4,4%	-1,4%	4,9%
2007/2006	4,5%	5,4%	5,0%	-0,2%	1,2%	-14,8%	0,4%
2008/2007	-21,0%	9,5%	-4,0%	-0,2%	-1,6%	-10,8%	-1,0%
2009/2008	-30,7%	-8,9%	-16,9%	-4,5%	n.b.	-15,0%	n.b.
2010/2009	0,3%	9,2%	6,5%	0,2%	n.b.	7,5%	n.b.
2011/2010	4,5%	19,6%	15,3%	1,3%	-0,7%	23,8%	0,5%
6m2012/6m2011	-1,0%	-1,4%	-1,3%	-1,2%	-10,0%	n.b.	n.b.

*exclusief uitgeverijen van software (58.2)

Bron: Statbel op basis van de btw-aangiften (de gegevens van de laatste twee jaar dienen als voorlopig te worden beschouwd en kunnen herzien worden)

2.4 Productie

In de eerste drie kwartalen van 2012 laat de papier en kartonijverheid een lichte stijging optekenen ten opzichte van 2011(1,2%). Het papier voor sanitair, huishoudelijk en technisch gebruik kent de hoogste toename (6,4%), maar ook de verpakkingen breiden uit met 3,5%. Het kranten- schrijf- en grafisch papier haalt nipt een positieve groei (0,1%). In mei 2012 was deze groei nog negatief (-0,5%). Ook voor de gezamenlijke papier- en kartonsector was de groei in mei lager, namelijk de helft minder dan in september (0,6% ten opzichte van 1,2%). Dit betekent dat het derde kwartaal de cijfers naar boven heeft gestuwd. We verwachten dus ook voor de omzetcijfers, die voorlopig slechts voor de eerste twee kwartalen ter beschikking zijn, een verbetering naar het derde kwartaal toe.

De pulpproductie hinkt sterk achterop ten opzichte van 2011 met een afname van 6,2%.

Tabel 2-2: Pulp- en papierproductie in België (in tonnen) – eerste 9 maanden van het jaar

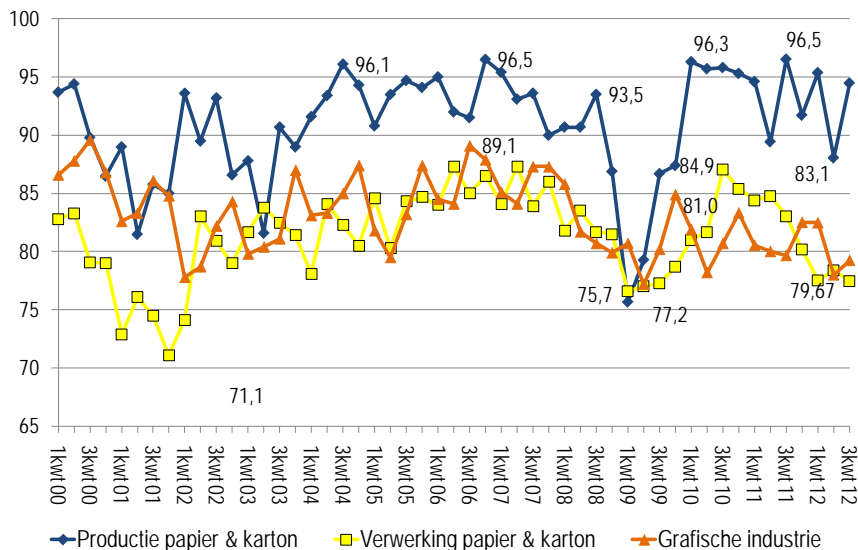
	9m2006	9m2007	9m2008	9m2009	9m2010	9m2011	9m 2012	% 9m 2007/2006	% 9m 2008/2007	% 9m 2009/2008	% 9m 2010/2009	% 9m 2011/2010	% 9m 2012/2011
Pulp	382.071	375.829	381.240	353.233	376.136	388.538	364.602	-1,6%	1,4%	-7,3%	6,5%	3,3%	-6,2%
kranten-/schrijf-/grafisch papier	1.136.980	1.104.104	1.118.941	944.212	1.098.598	1.092.968	1.094.532	-2,9%	1,3%	-15,6%	16,4%	-0,5%	0,1%
verpakpapier en -karton	289.349	276.308	239.209	284.733	318.130	328.343	339.713	-4,5%	-13,4%	19,0%	11,7%	3,2%	3,5%
huishoud./toilet papier + technisch en speciaal papier	111.553	110.627	115.238	76.123	83.819	76.446	81.365	-3,3%	3,7%	-33,9%	10,1%	-8,8%	6,4%
Totaal papier en karton	1.537.882	1.491.039	1.473.388	1.317.594	1.500.547	1.497.757	1.515.610	-3,0%	-1,2%	-10,6%	13,9%	-0,2%	1,2%

Bron: Cobelpa

Volgens de resultaten van de conjunctuurenquête van de NBB voor het derde kwartaal van 2012 blijft de gemiddelde bezettingsgraad van de productiecapaciteit voor de fabricage van papier en karton op een hoog niveau (quasi 95%). De gemiddelde bezettingsgraad voor de papier- en kartonverwerking blijft daarentegen aanhoudend dalen sinds midden 2011 en komt gevaarlijk in de buurt van het dieptepunt in de eerste helft van 2009 met 76,6%. Toch zien we dat de conjunctuurcurve voor de papier- en kartonverwerking zich langzaam begint te herstellen en de gemiddelde verzekerde activiteitsduur hoger is in november 2012 ten opzichte van diezelfde maand in 2011. Misschien is er dan toch eindelijk beterschap op komst voor deze subsector.

De bezettingsgraad van de grafische industrie kent met 83% een relatief laag niveau in het eerste kwartaal van 2012. Deze daalt in het tweede kwartaal nog verder tot 78% en veert lichtjes terug op in het derde kwartaal tot bijna 80%. In principe mogen we in het vierde kwartaal een verdere stijging verwachten als gevolg van het traditionele herstel van de activiteit op het einde van het jaar.

Grafiek 2-5: Bezettingsgraad van de productiecapaciteit (in %)

Bron: NBB

De cijfers dienen wel enigszins genuanceerd te worden omdat een stijging van de bezettingsgraad van de productiecapaciteit het gevolg kan zijn van de sluiting van productievestigingen. Daarom is het van belang dat we deze cijfers analyseren in samenhang met de faillissementscijfers (tabel 2.8 en 2.9).

Voor de papier- en karton verwerking worden in 2012 meer faillissementen en banenverlies genoteerd dan in het voorgaande jaar. Dit samen bekeken in het licht van een dalende bezettingsgraad, brengt geen rooskleurig beeld naar voor. De papier- en karton fabricage daarentegen doet het beter met een lage faillissements- en hoge bezettingsgraad. Eén opmerking dient hierbij gemaakt te worden, namelijk dat het banenverlies gestegen is ten opzichte van 2011. Maar dit is een algemene tendens bij alle sectoren, ook bij de grafische nijverheid waar de bezettingsgraad in globo gedaald is over de eerste drie kwartalen van 2012.

2.5 Investerings

De investeringen zijn een indicator van de toekomstige dynamiek van een economische sector. Voor de resultaten baseren we ons op de btw-aangiften.

De papierindustrie in het algemeen investeert de eerste helft van 2012 gevoelig meer dan in diezelfde periode in 2011 (21,2%). Belangrijk om het in het achterhoofd te houden is dat 2011 het zwakste jaar was wat betreft investeringen sinds 2005. Binnenin wordt de papierindustrie sterk door heterogeniteit gekenmerkt. Enerzijds constateren we een duidelijke investeringstoename in de eerste helft van 2012 in de papier- en kartonverwerking (43,8%) ten aanzien van de eerste jaarhelft van 2011. Anderzijds stellen we vast dat de investeringen in de papier- en kartonfabricage voor het derde jaar op rij zullen dalen met -10,5% indien de trend van het eerste jaarhelft zich doorzet.

Gezien het ondernemersvertrouwen zich op heden op een zeer laag niveau bevindt, vermoeden we dat het nog een tijd zal duren vooraleer de bedrijven hun investeringsniveau opnieuw zullen optrekken.

Tabel 2-3: Ontwikkeling van de bruto-investeringen op basis van de maandelijkse en driemaandelijke btw-aangiften - in miljoenen euro's

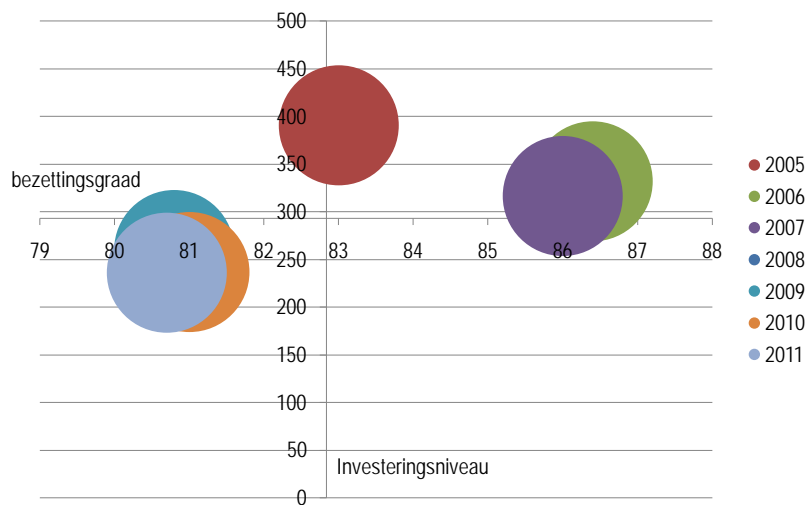
Jaar	Pulp, papier en karton	Papier- en kartonartikelen	Totaal papierindustrie	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften, e.a. uitgeverijen*	Drukkerijen en aanverw. diensten	Reproductie van opgenomen media	Totaal grafische industrie
	17.1	17.2	17	58.1*	18.1	18.2	18+58
2005	65,1	98,2	163,3	83,6	299,5	7,5	390,6
2006	41,6	107,1	148,7	53,5	272,7	5,7	331,9
2007	83,5	93,3	176,8	55,0	255,4	6,4	316,8
2008	93,5	93,8	187,3	69,6	209,9	2,7	282,2
2009	83,8	79,0	162,8	64,1	192,1	4,1	260,3
2010	69,6	84,5	154,1	88,6	146,6	1,5	236,7
2011	46,4	79,7	126,1	70,4	163,3	2,5	236,2
3 maanden 11	13,1	13,6	26,7	17,0	36,6	0,6	54,2
3 maanden 12	8,0	17,9	25,9	13,4	34,4	0,3	48,1
6 maanden 11	23,7	33,1	56,8	37,2	76,7	1,5	115,4
6 maanden 12	21,2	47,6	68,8	31,0	72,8	1,0	104,8
2006/2005	-36,1%	9,1%	-8,9%	-36,0%	-8,9%	-24,0%	-15,0%
2007/2006	100,7%	-12,9%	18,9%	2,8%	-6,3%	12,3%	-4,5%
2008/2007	12,0%	0,5%	5,9%	26,5%	-17,8%	-57,8%	-10,9%
2009/2008	-10,4%	-15,8%	-13,1%	-7,9%	-8,5%	51,9%	-7,8%
2010/2009	-16,9%	7,0%	-5,3%	38,2%	-23,7%	-63,4%	-9,1%
2011/2010	-33,3%	-5,7%	-18,2%	-20,5%	11,4%	66,7%	-0,2%
3m12/3m11	-38,9%	31,6%	-3,0%	-21,2%	-6,0%	-50,0%	-11,3%
6m12/6m11	-10,5%	43,8%	21,1%	-16,7%	-5,1%	-33,3%	-9,2%

* exclusief uitgeverijen van software (58.2)

Bron : Statbel op basis van de BTW-aangiften (de gegevens van de laatste twee jaar dienen als voorlopig te worden beschouwd en kunnen herzien worden)

De grafische industrie (uitgeverijen, drukkerijen & aanverwante activiteiten en reproductie van opgenomen media) presteert de eerste jaarhelft van 2012 op alle vlakken slechter dan het jaar voorheen. De uitgeverijen verminderen hun investeringen in de eerste helft van 2012 met 16,7% ten opzichte van 2011. Het jaar voorheen was de bezuiniging ook niet min met ongeveer 21%. De grootste subsector binnen de grafische industrie, de drukkerijen, investeren ongeveer 5% minder in de eerste helft van 2012 ten opzichte van de eerste helft van 2011. Het jaar voordien was dit één van de weinige subsectoren waar het investeringsniveau nog steeg ten opzichte van 2010. Tijdens de eerste helft van 2012 is de bezettingsgraad in de grafische industrie gekrompen tot 78%. Bezettingsgraden onder 80% zijn de laatste 12 jaar binnen deze sector quasi niet voorgekomen, maar waren doorgaans gekoppeld aan een laag investeringsniveau.

Grafiek 2-6: Relatie bezettingsgraad productiecapaciteit en investeringsniveau grafische sector (18+58)

Bron: NBB en Statbel

Naast de lage bezettingsgraad is ook het lage ondernemersvertrouwen allerminst bevorderlijk voor de investeringen. Daarenboven worden de investeringen verder geremd door de moeilijkheden die bedrijven ondervinden om leningen te verkrijgen, en dit niettegenstaande de huidige lage rentevoeten. Tenslotte is er in de sector een ware prijzenslag aan de gang, die de bedrijven als de grootste bedreiging ervaren²⁶. Hierbij staan de bedrijven steeds nadrukkelijker voor het dilemma om enkel de investeringen te doen die onontbeerlijk zijn om hun concurrentiepositie te handhaven of om echt te werken aan de toekomst door te investeren in de nieuwste technieken, waarvoor er wel potentiële maar nog geen reële vraag bestaat en waar de investeringsreturn dus hoogst onzeker is.

2.6 Buitenlandse handel

De uitvoer van pulp is de eerste 8 maanden van 2012 gestegen met 2,5% ten opzichte van diezelfde periode het jaar voordien. Wetende dat de pulpproductie in de eerste drie kwartalen van 2012 met 6,2% is gedaald te wijten aan technische problemen²⁷ en de uitvoer is gestegen ten opzichte van diezelfde kwartalen in 2011, is de aankoop van binnenlands geproduceerde pulp door de binnenlandse papierindustrie gedaald. Gezien de aankoop van buitenlands geproduceerde pulp nauwelijks steeg (0,2%), is de licht gestegen productie van papier- en kartonproducten dus vermoedelijk gerealiseerd door het aanboren van in het verleden opgebouwde pulpvoorraden binnen de bedrijven. Het eerst uitputten van de voorraden zonder deze onmiddellijk aan te vullen is dus vermoedelijk één van de keuzes die bedrijven maken om hun uitgaven tijdelijk te beperken. Over een ruimere periode van 2007 tot en met 2011, is zowel de invoer (-35%) als de uitvoer (-32%) van pulp er zwaar op achteruit gegaan.

²⁶ Febelgra-conjunctuurenquête derde kwartaal 2012

²⁷ Cobelpa: contact via e-mail

De uitvoer van papier en karton is tot en met augustus 2012 met bijna 9% teruggelopen ten aanzien van dezelfde periode in 2011. De invoer is gezakt met 9%. Binnen de sector is enige heterogeniteit merkbaar. Daarom loont het de moeite om deze even van naderbij te bekijken.

Wat betreft de uitvoer zijn de belangrijkste begunstigden in vergelijking met 2011 krantenpapier op rollen (22%), ongestreken papier en karton op rollen (19%) en ongestreken basispapier- en karton (13%). De dalers zijn sanitair en huishoudelijk papier (-65,8%), kraftpapier&kraftkarton en papierafval beiden voor ongeveer -24%.

Aan de invoerzijde is de vraag naar ongestreken papier en karton op rollen het sterkst gestegen met circa 14% ten opzichte van 2011. Hierbij wordt de periode januari-augustus 2012 vergeleken met de periode januari-augustus 2011. Het dient opgemerkt dat het gecumuleerd invoerniveau in augustus 2011 laag was in relatie tot de invoer over het volledige jaar. Daarnaast is de handel in kantoorpapier afhankelijk van de economische conjunctuur; bij een conjunctuurverbetering stijgt de vraag naar kantoorpapier. Twee andere stijgers zijn krantenpapier op rollen (5%) en papier en karton onder de vorm van cellulosewatten e.d. (4,6%).

Voor de hele sector zien we dus dat de totale uitvoer van pulp, papier en karton tussen 2010 en 2011 lichtjes gedaald is met 1% en de invoer gestegen is met 3%. In 2012 zien we voor de eerste 8 maanden echter een sterke daling van de uitvoer en invoer, respectievelijk 7,7% en 8,5%.

Tabel 2-4: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele papierproducten - in miljoenen euro's

Producten	2007	2010	2011	8m 2011	8m 2012	8m 2012/ 8m 2011	2011/2010	2011/2007
	euros	euros	euros	euros	euros	%	%	%
Uitvoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)								
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	587,72	513,4	383,1	259,6	239,9	-7,6%	-25%	-35%
Totaal pulp	659,21	585,0	447,6	299,2	306,3	2,4%	-23%	-32%
4707 Papier en karton voor het terugwinnen (resten en afval) (uitgez. papierwol)	-	202,6	374,5	260,3	197,2	-24,2%	85%	-
4801 Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	189,1	130,6	185,3	124,0	151,1	21,9%	42%	-2%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	374,3	558,1	364,3	215,4	242,9	12,8%	-35%	-3%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	223,5	252,9	153,4	108,4	82,7	-23,7%	-39%	-31%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag op rollen > 15 cm breedte of in bladen	-	360,9	213,5	134,4	160,5	19,4%	-41%	-
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	954,0	946,0	968,5	663,1	682,4	2,9%	2%	2%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	340,5	321,8	321,8	205,1	214,7	4,7%	0%	-5%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toilet papier en voor dergelijk papier	639,2	513,8	674,8	454,1	155,3	-65,8%	31%	6%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoorgebruik	566,8	525,1	510,0	342,1	358,3	4,7%	-3%	-10%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	62,1	75,3	59,7	37,1	41,1	10,8%	-21%	-4%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	103,9	97,4	101,6	67,6	65,0	-3,8%	4%	-2%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	44,9	114,2	84,8	53,0	59,5	12,3%	-26%	89%
Totaal papier en karton	4117,7	4306,9	4401,1	2922,6	2667,5	-8,7%	2%	-
Totaal uitvoer	4776,9	4891,9	4848,8	3221,8	2973,8	-7,7%	-1%	-
Invoer van producten van de papierindustrie in waarde (in miljoenen euro's)								
4703 Natron- en sulfaat-houtcellulose	646,6	524,2	388,6	256,3	243,7	-4,9%	-26%	-40%
Totaal pulp	753,2	614,9	486,5	320,9	321,6	0,2%	-21%	-35%
4707 Papier en karton voor het terugwinnen (resten en afval) (uitgez. papierwol)	-	292,6	236,7	160,4	121,3	-24,4%	-19%	-
4801 Krantenpapier op rollen met een breedte van > 15 cm of in vierkante bladen	152,1	190,8	116,7	73,9	77,5	4,9%	-39%	-23%
4802 Basispapier en -karton, ongestreken en zonder deklaag, van de soort gebruikt om te worden beschreven	671,2	354,9	584,2	370,2	371,9	0,5%	65%	-13%
4804 Kraftpapier en kraftkarton, ongestreken en zonder deklaag, op rollen met een breedte van > 15 cm	291,1	170,0	264,1	187,7	142,0	-24,3%	55%	-9%
4805 Papier en karton, niet gestreken en niet voorzien van een deklaag op rollen > 15 cm breedte of in bladen	326,6	231,0	392,6	248,7	282,7	13,7%	70%	20%
4810 Papier en karton, gestreken met kaolien of met andere anorganische stoffen ...	954,0	1002,2	1000,7	668,6	615,2	-8,0%	0%	5%
4811 Papier, karton, cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels, gestreken, van een deklaag voorzien	321,5	287,6	340,6	220,1	230,2	4,6%	18%	6%
4818 Papier van de soort gebruikt voor toilet papier en voor dergelijk papier	512,1	670,6	551,9	379,3	175,5	-53,7%	-18%	8%
4819 Dozen, zakken, hoezen en andere verpakkingsmiddelen van papier, karton ...; kartonnagewerk voor kantoorgeb	528,7	493,6	553,0	366,5	370,5	1,1%	12%	5%
4820 Registers, comptabiliteitsboeken, zakboekjes, orderboekjes, kwitantieboekjes, agenda's..., opbergmappen	71,9	60,6	74,6	51,3	48,6	-5,3%	23%	4%
4821 Etiketten van alle soorten, van papier of van karton, al dan niet bedrukt	93,9	101,8	115,6	74,8	78,1	4,4%	14%	23%
4823 Ander papier en karton, alsmede andere cellulosewatten en vliezen van cellulosevezels...	111,0	73,8	123,1	80,5	82,6	2,6%	67%	11%
Totaal papier en karton	4556,8	4395,6	4687,3	3109,5	2817,4	-9,4%	7%	-
Totaal invoer	5310,0	5010,5	5173,8	3430,4	3139,0	-8,5%	3%	-
Handelsbalans papiersector (uitvoer-invoer)	-533,1	-118,6	-325,0	-208,6	-165,2			

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautaire concept) van het Instituut voor de Nationale Rekeningen / NBB

De in- en uitvoer van het geheel aan grafische producten stabiliseerde zich de eerste 8 maanden van 2012 ten opzichte van 2011.

Tabel 2-5: Ontwikkeling van de buitenlandse handel in waarde van enkele grafische producten – in miljoenen euro's

Producten	2007	2010	2011	8m 2011	8m 2012	8m 2012/ 8m 2011	2011/2010	2011/2007
	euro	euro	euros	euros	euros	%	%	%
Uitvoer van de grafische industrie in waarde (in miljoenen euro's)								
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	343,37	401,24	256,22	165,20	150,70	-9%	-36%	-25%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	205,09	259,75	249,76	156,80	151,20	-4%	-4%	22%
4911 Ander drukwerk, prenten, gravures en foto's n.e.g.	524,99	242,29	586,02	363,20	386,60	6%	142%	12%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	1161,94	1062,71	1152,55	723,60	725,30	0%	8%	-1%
Invoer van de grafische industrie in waarde (in miljoenen euro's)								
4901 Boeken, brochures en dergelijk drukwerk, ook in losse vellen (met uitz. van reclame)	428,61	260,11	407,82	255,90	249,20	-3%	57%	-5%
4902 Kranten en tijdschriften, ook geïllustreerd of met reclame	277,93	232,80	254,39	165,40	156,90	-5%	9%	-8%
4911 Ander drukwerk, prenten, gravures en foto's n.e.g.	203,58	505,26	286,77	160,00	179,50	12%	-43%	41%
Totaal grafische sector, uitgeverijen, drukwerk	978,41	972,62	1019,44	621,70	623,80	0%	5%	4%
handelsbalans (uitvoer-invoer)	183,53	90,09	133,11	101,90	101,5			

Bron: Statistieken van de buitenlandse handel (communautair concept) van het Instituut voor de Nationale rekeningen / NBB

2.7 Werkgelegenheid

De gegevens over de werkgelegenheid zijn afkomstig van de RSZ. Deze nota bevat twee complementaire benaderingen: de werkgelegenheid per bedrijfstak en per paritair comité (PC). Deze gegevens overlappen voor een groot stuk, toch zijn de verschillen belangrijk gezien bedrijven uit andere sectoren ook actief kunnen zijn in de papiersector. Hun werknemers zijn dan ingeschreven in een ander PC dan PC 129, 130, 136, 142.03, 221 en 222.

In de papierindustrie zijn in het eerste kwartaal van 2012 het aantal arbeidsplaatsen verder gedaald waardoor ze op het laagste peil sinds 2008 komen. De terugval in het eerste kwartaal van 2012 is uitsluitend te wijten aan een daling in de sub-sector 'productie van papier en karton', zowel bij de arbeiders als de bedienden. De tewerkstelling in de vervaardiging van papier- en kartonartikelen neemt toe en doet het hierdoor beter dan het eerste kwartaal van 2011.

In de grafische industrie neemt de werkgelegenheid in het eerste kwartaal van 2012 af met bijna 900 werknemers. Dit is een sterke afname in vergelijking tot de gestage afname in de vorige kwartalen. Het effect is meer doorgedreven bij de bedienden dan bij de arbeiders. Dit is in belangrijke mate toe te schrijven aan de aanzienlijke afname van het aantal arbeidsplaatsen voor bedienden met 654 in de uitgeverijensector in het eerste kwartaal van 2012 ten opzichte van het derde kwartaal van 2011.

Als we de benadering volgens PC hanteren, vertonen de laatste beschikbare gegevens (tot en met het eerste kwartaal 2012) ongeveer dezelfde tendens als op basis van de benadering per bedrijfstak. We merken wel dat het PC 222, bedienden papier- en kartonbewerking gekenmerkt wordt door een lichte daling van de werkgelegenheid, terwijl het aantal bedienden in de sub-bediendensector 17.2, vervaardiging van artikelen van papier en karton stijgt in het eerste kwartaal van 2012.

Tabel 2-6: Uitsplitsing van de werknemers naar sector, statuut en bedrijfstak

		1 kw 2010	2 kw 2010	3 kw 2010	4 kw 2010	1 kw 2011	2 kw 2011	3 kw 2011	4 kw 2011	1 kw 2012
17.12	Vervaardiging van papier en karton									
	arbeiders	2.409	2.408	2.397	2.376	2.374	2.382	2.384	2.382	2359
	bedienden	1.020	1.024	1.025	1.023	1.036	1.022	1.032	1.036	1020
	totaal	3.429	3.432	3.422	3.399	3.410	3.404	3.416	3.418	3.379
17.2	Vervaardiging van artikelen van papier of karton									
	arbeiders	6.945	6.983	6.907	6.867	6.813	6.884	6.816	6.748	6750
	bedienden	2.376	2.389	2.355	2.396	2.422	2.433	2.424	2.438	2459
	totaal	9.321	9.372	9.262	9.263	9.235	9.317	9.240	9.186	9209
17	Totaal papierindustrie									
	arbeiders	9.354	9.391	9.304	9.243	9.187	9.266	9.200	9.130	9109
	bedienden	3.396	3.413	3.380	3.419	3.458	3.456	3.457	3.475	3479
	totaal	12.750	12.804	12.684	12.662	12.645	12.721	12.656	12.605	12588
58.1	Uitgeverijen									
	arbeiders	796	781	536	529	514	511	430	458	460
	bedienden	9.667	9.637	9.582	9.515	9.505	9.518	9.503	9.482	8828
	totaal	10.463	10.418	10.118	10.044	10.019	10.029	9.933	9.940	9288
18.11	Krantendrukkerijen									
	arbeiders	662	664	894	881	873	875	871	861	848
	bedienden	481	470	488	491	487	487	493	484	477
	totaal	1.143	1.134	1.382	1.372	1.360	1.362	1.364	1.345	1325
18.12	Overige drukkerijen									
	arbeiders	7.389	7.276	7.203	7.138	7.019	6.912	6.962	6.953	6809
	bedienden	3.644	3.599	3.560	3.568	3.698	3.655	3.704	3.687	3678
	totaal	11.033	10.875	10.763	10.706	10.717	10.567	10.666	10.640	10487
18.13	Prepress									
	arbeiders	754	748	738	728	708	707	692	687	661
	bedienden	1.321	1.296	1.292	1.275	1.290	1.293	1.270	1.261	1270
	totaal	2.075	2.044	2.030	2.003	1.998	2.000	1.962	1.948	1931
18.14	Eindbewerking									
	arbeiders	602	593	593	594	576	600	590	577	561
	bedienden	95	97	93	92	92	91	95	92	91
	totaal	697	690	686	686	669	691	685	669	652
18.12/ 18.13/ 18.14	Overige drukkerijen, prepress- en premediadiensten, binderijen en aanverwante									
	arbeiders	8.745	8.617	8.534	8.460	8.303	8.219	8.244	8.217	8.031
	bedienden	5.060	4.992	4.945	4.935	5.080	5.039	5.069	5.040	5.039
	totaal	13.805	13.609	13.479	13.395	13.384	13.258	13.313	13.257	13.070
18	Totaal grafische industrie									
	arbeiders	10.203	10.062	9.964	9.870	9.690	9.605	9.545	9.536	9.339
	bedienden	15.208	15.099	15.015	14.941	15.072	15.044	15.065	15.006	14.344
	totaal	25.411	25.161	24.979	24.811	24.762	24.649	24.610	24.542	23.683

Bron: RSZ

Tabel 2-7: Ontwikkeling van het aantal werknemers naar paritair comité, statuut en geslacht

PC		1 kw 2010	2 kw 2010	3 kw 2010	4 kw 2010	1 kw 2011	2 kw 2011	3 kw 2011	4 kw 2011	1 kw 2012	
221	PC voor de bedienden uit de papiernijverheid	bedienden	830	825	824	826	845	840	844	849	848
		vr. bedienden	267	269	266	263	267	259	260	259	257
		totaal	1.097	1.094	1.090	1.089	1.112	1.099	1.104	1.108	1.105
129	PC voor de voortbrenging van papierpap, papier en karton	arbeiders	2.659	2.653	2.632	2.607	2.573	2.591	2.590	2.600	2.591
		arbeidsters	86	84	79	80	80	77	77	77	78
		totaal	2.745	2.737	2.711	2.687	2.653	2.668	2.667	2.677	2.669
136	PC voor de papier- en kartonbewerking	arbeiders	5.348	5.397	5.341	5.334	5.323	5.326	5.271	5.182	5.143
		arbeidsters	1.386	1.379	1.386	1.358	1.316	1.305	1.296	1.266	1.272
		totaal	6.734	6.776	6.727	6.692	6.639	6.631	6.567	6.448	6.415
222	PC voor de bedienden van de papier- en kartonbewerking	bedienden	1.481	1.484	1.464	1.452	1.459	1.453	1.424	1.435	1.407
		vr. bedienden	1.058	1.079	1.059	1.065	1.070	1.068	1.034	1.045	1.033
		totaal	2.539	2.563	2.523	2.517	2.529	2.521	2.458	2.480	2.440
142. 03	PsubC voor de terugwinning van papier	arbeiders	413	427	427	431	446	440	429		442
		arbeidsters	29	29	29	27	28	28	27		28
		totaal	442	456	456	485	474	468	456		470
130	PC voor het drukkerij-, grafische kunst- en dagbladbedrijf	arbeiders	8.246	8.101	8.015	7.958	7.829	7.756	7.702	7.693	7.520
		arbeidsters	2.423	2.361	2.344	2.329	2.314	2.299	2.289	2.253	2.222
		totaal	10.669	10.462	10.359	10.287	10.143	10.055	9.991	9.946	9.742

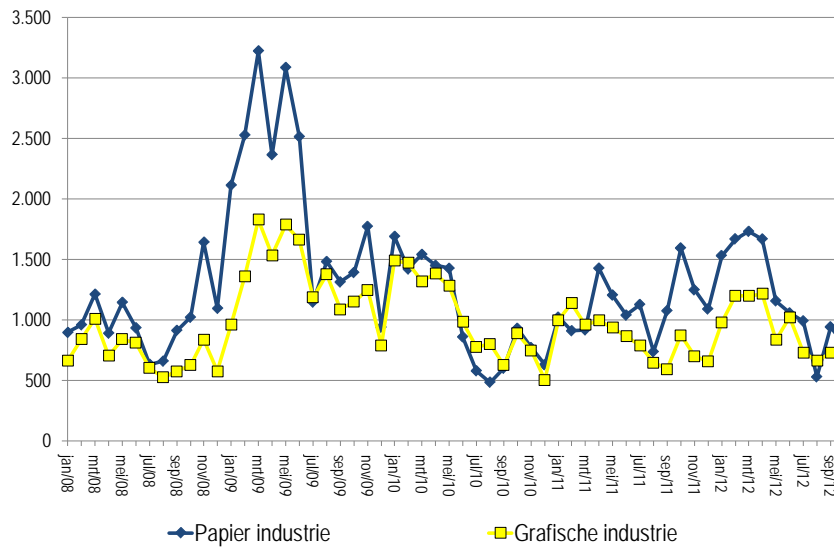
Bron: RSZ

Om de oorzaken van de dalende tendens in de werkgelegenheid beter te begrijpen, bekijken we enerzijds de tijdelijke werkloosheid en anderzijds de faillissementsstatistieken.

De tijdelijke werkloosheid in de papierindustrie is op het einde van 2011 sterk beginnen stijgen en is in het eerste kwartaal van 2012 op een hoog niveau gestabiliseerd. Na april gaat de tijdelijke werkloosheid in vrije val, dit is ook het geval in de grafische nijverheid. Doch in september lijkt de tijdelijke werkloosheid opnieuw toe te nemen in beide sectoren. Rekening houdend met de traditionele seizoenscyclus, wordt er dan ook verwacht dat er rond het jaareinde nog meer beroep zal gedaan worden op tijdelijke werkloosheid.

De plotse en drastische daling van het aantal tijdelijke werklozen vanaf april 2012 voorspelt weinig goeds voor de nog te publiceren werkgelegenheidscijfers van het tweede en derde kwartaal van 2012. Ze laten immers vermoeden dat de tijdelijke werkloosheid weleens zou kunnen afgebouwd zijn door ontslagen.

Grafiek 2-7: Maandelijks ontwikkeling van het aantal tijdelijke werklozen

Bron: RVA

Een belangrijke verklaring voor de daling van de werkgelegenheid is het aantal sluitingen van ondernemingen. Volgens de cijfers van de Fod Economie zijn het aantal faillissementen voor de papier- en grafische industrie in 2012 ongeveer vergelijkbaar met deze van 2011. De grafische nijverheid wordt echter sterker dan de papierindustrie getroffen door faillissementen en dit naar analogie met het jaar voordien.

Het grote verschil met 2011, is dat het gemiddeld faillissement in 2012 een veel hoger banenverlies met zich meebrengt. Dit geldt zowel voor de papier- als de grafische industrie. Zo zien we bijvoorbeeld dat voor de sub sector overige drukkerijen een faillissement in 2011 gemiddeld een verlies van 3 jobs opleverde, terwijl dit in 2012 gemiddeld 13 banen bedraagt. Dit wijst erop dat er in 2012 grotere bedrijven over kop gaan dan het jaar voordien.

De dalende werkgelegenheid heeft dus vooral in de grafische industrie te maken met het groter banenverlies per faillissement.

Gezien de drastische daling van de tijdelijke werkloosheid in de papierindustrie in het tweede kwartaal van 2012 en in minder mate in de grafische sector, kan men in beide sectoren nieuw jobverlies verwachten voor het derde kwartaal van 2012.

Tabel 2-8: Aantal faillissementen in de papier- en de grafische sector in 2011

Nace-code	Volledig jaar 2011 Sector of subsector	Aantal faillissementen	Totaal banenverlies	Verlies voltijdse banen	Verlies deeltijdse banen	Banenverlies loontrekkende werkgevers
1700	Totaal papierindustrie - 2011	3	46	45	1	0
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	1	1	1	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	1	1	1	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	2	45	44	1	0
1721	Vervaardiging van gegolfd papier en golfkarton en van verpakkingsmateriaal van papier en karton	2	45	44	1	0
1722	Vervaardiging van huishoudelijke en sanitaire papierwaren	0	0	0	0	0
1723	Vervaardiging van kantoorbenodigdheden van papier	0	0	0	0	0
1729	Vervaardiging van andere artikelen van papier of karton	0	0	0	0	0
1800	Totaal drukkerijen en reproductie van opgenomen media - 2011	67	135	99	21	15
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	67	135	99	21	15
1811	Krantendrukkerijen	4	2	0	1	1
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	34	108	85	16	7
1813	Prepress- en premediadiensten	26	21	11	3	7
1814	Binderijen en aanverwante diensten	3	4	3	1	0
5800	Totaal uitgeverijen - 2011	30	64	43	14	7
5810	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften; overige uitgeverijen	26	59	38	14	7
5811	Uitgeverijen van boeken	12	42	26	11	5
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	1	2	2	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	2	4	1	1	2
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	8	8	6	2	0
5819	Overige uitgeverijen	3	3	3	0	0
Totaal		100	245	187	36	22

Bron: Fod economie, KMO, Middenstand en Energie

Tabel 2-9: Aantal faillissementen in de papier- en de grafische sector (eerste 11 maanden 2012)

Nace-code	Eerste 11 maanden van 2012 Sector of subsector	Aantal faillissementen	Totaal banenverlies	Verlies voltijdse banen	Verlies deeltijdse banen	Banenverlies loontrekkende werkgevers
1700	Totaal papierindustrie - 11 m 2012	7	86	79	5	2
1710	Vervaardiging van papierpulp, papier en karton	1	17	17	0	0
1712	Vervaardiging van papier en karton	1	17	17	0	0
1720	Vervaardiging van artikelen van papier of karton	6	69	62	5	2
1723	Vervaardiging van papierartikelen	1	1	0	1	0
1729	Vervaardiging van andere papier- en kartonartikelen	5	68	62	4	2
1800	Totaal Drukkerijen, reproductie van opgenomen media -11 m 201	54	525	436	79	10
1810	Drukkerijen en aanverwante diensten	51	513	436	69	8
1811	Krantendrukkerijen	3	2	0	1	1
1812	Overige drukkerijen (groot drukwerk)	29	369	310	55	4
1813	Prepress- en premediadiensten	13	20	15	4	1
1814	Binderijen en aanverwante diensten	6	122	111	9	2
5800	Totaal Uitgeverijen - 11 m 2012	31	93	75	12	6
5810	Uitgeverijen van boeken en tijdschriften; overige uitgeverijen	25	88	73	12	3
5811	Uitgeverijen van boeken	12	32	28	4	0
5812	Uitgeverijen van adresboeken en mailinglijsten	1	0	0	0	0
5813	Uitgeverijen van kranten	3	23	21	2	0
5814	Uitgeverijen van tijdschriften	5	30	24	6	0
5819	Overige uitgeverijen	4	3	0	0	3
Totaal		92	704	590	96	18

Bron: Fod economie, KMO, Middenstand en Energie

3 Conclusie

3.1 Pulp

De pulpprijzen worden op de internationale markt bepaald en zijn richtinggevend voor België. De gemiddelde prijzen van pulp binnen Europa zijn tussen juni 2011 en oktober 2012 quasi constant gedaald. Vooral de prijs van naaldhoutpulp (NBSK) onderging een sterke daling, terwijl loofhoutpulp (BKHP) sinds begin 2012 aan een opmars bezig is. Hierdoor was het verschil tussen de traditioneel duurere naaldhoutpulp en de goedkopere loofhoutpulp nog slechts 30 euro op het einde van 2012. Bijgevolg verdwijnt de incentive om naaldhoutpulp te vervangen door de goedkopere loofhoutpulp. Alles wijst erop dat de aankoop van pulp door de papiersector in 2012 gedaald is. Vermoedelijk is de licht gestegen productie van papier en karton dus gerealiseerd door het aanboren van in het verleden opgebouwde pulpvorraden binnen de bedrijven. Het eerst uitputten van de voorraden zonder deze onmiddellijk aan te vullen is daarenboven een manier om in een periode van laagconjunctuur de uitgaven tijdelijk te beperken.

De uitvoer van pulp steeg de eerste 8 maanden van 2012 met 2,5% ten opzichte van diezelfde periode in 2011. Ook de invoer van pulp kende een lichte stijging met 0,2%. Over een ruimere periode van 2007 tot en met 2011, is de internationale handel van pulp er echter aanzienlijk op achteruit gegaan. Zowel de invoer als de uitvoer kenden een aanzienlijke daling met respectievelijk 35% en 32%.

3.2 Papier

Door een toename van de productie met 1,2% tijdens de eerste drie kwartalen van 2012 doet de Belgische papier- en kartonindustrie het beter dan het CEPI-gemiddelde waar de totale productie in dezelfde periode daalde met 2,4%.

De conjunctuur voor de gehele papier- en kartonnijverheid in België verloopt licht positief in 2012, maar bevindt zich nog altijd onder het niveau van eind 2009. De subsectoren kennen echter tegengestelde conjunctuurbewegingen: licht positief voor het verwerkingsegment en licht negatief voor het fabricage segment.

De conjunctuurcurve van de verwerking van papier en karton blijft echter een laag niveau aanhouden. Ook de productiecapaciteit kent een lage bezettingsgraad met 76,6% en de bruto-omzet ondergaat een neerwaartse trend. Ondanks de lage bezettingsgraad, stellen we een investeringstoename vast ten opzichte van 2011. Verder slaagt men er ook in om in het eerste kwartaal van 2012 nieuwe arbeidsplaatsen in de papierverwerking te creëren.

De conjunctuurcurve van het segment 'fabricage van papier- en karton' kent een licht neerwaartse evolutie in 2012. Toch ligt het conjunctuurpeil iets hoger dan het niveau van eind 2009. De bezettingsgraad kent een hoog niveau, namelijk 95%. Ondanks de hoge bezettingsgraad dalen de bruto-investeringen in de fabricage van pulp, papier en karton en gaat de tewerkstelling in het eerste kwartaal van 2012 erop achteruit.

Zowel de Belgische als Europese papierprijzen kennen een gemiddeld lichte daling in 2012 vergeleken met het einde van 2011. De prijzen van het houtvrij machinaal gestreken en offset papier worden begin 2012 gekenmerkt door een plotse daling en blijven daarna stabiel tot en met de zomermaanden. Daarna klimmen de prijzen terug omhoog en houden een iets lager niveau aan dan het niveau van vóór de daling. De Europese en Belgische prijzen kennen een gelijkaardig verloop, behalve dat de Europese variant van het machinaal gestreken houtvrij papier op rollen (CWF) een meer gelijkmatige daling vertoont. De prijs van het machinaal gestreken houthoudend papier wordt gekenmerkt door een vrij stabiel verloop in de loop van 2012, analoog aan de Europese papiervariant (LWC).

Ook de gemiddelde prijs van oud papier is gedaald door een zwakke vraag vanuit China en een verminderde Europese vraag. Dit blijkt onder andere uit het feit dat de prijzen van de Europese verpakkingen met gerecycleerde vezels (OCC) minder goed stand houden dan de Kraftliner Brown en White Top verpakkingen.

Deze licht neerwaartse prijsevoluties vinden plaats in een context waarin zowel de in- als uitvoer van pulp, papier en karton tijdens de drie eerste kwartalen van 2012 sterk dalen ten opzichte van 2011 (resp. -8,5% en -7,7%).

3.3 Grafische sector

De conjunctuur binnen de grafische industrie kent een lichte daling in 2012 en bevindt zich op een laag niveau vergelijkbaar met het niveau van begin 2010. De bruto-omzet is in de eerste helft van 2012 gedaald. In belangrijke mate doet de daling zich voor bij de drukkerijen (10%). Ook de investeringen ondergaan gedurende de eerste helft van 2012 een neerwaartse trend, zowel bij de uitgeverijen (-16,7%) als de drukkerijen (-5,1%). Tijdens de eerste helft van 2012 is de bezettingsgraad in de grafische industrie gekrompen tot 78%. Bezettingsgraden onder 80% zijn de laatste 12 jaar binnen deze sector quasi niet voorgekomen, maar waren doorgaans gekoppeld aan een laag investeringsniveau.

De ontwikkeling van de buitenlandse handel heeft zich in de eerste 8 maanden van 2012 ten opzichte van 2011 gestabiliseerd. De tewerkstelling is echter sterk afgenomen in het eerste kwartaal van 2012 ten opzichte van de vorige kwartalen. Dit is in belangrijke mate te wijten aan het aanzienlijke verlies aan bediendenjobs bij de uitgeverijen.

3.4 Afname tewerkstelling

De dalende trend in de werkgelegenheid binnen de grafische sector en de papiersector (in het bijzonder de fabricage van papier en karton) werd in relatie met de tijdelijke werkloosheid- en faillissementsstatistieken bekeken. Zo stellen we vast dat de tijdelijke werkloosheid voor beide sectoren is beginnen dalen vanaf het tweede kwartaal van 2012 tot en met augustus. Deze cijfers laten vermoeden dat de tijdelijke werkloosheid weleens zou kunnen afgebouwd zijn door ontslagen. Het aantal faillissementen zijn voor beide sectoren vergelijkbaar met het aantal in 2011. De grafische industrie wordt echter duidelijk sterker getroffen dan de papierindustrie en dit naar analogie met het jaar voordien. Het grote verschil met de situatie in 2011 is dat het gemiddeld faillissement in 2012 voor beide sectoren een veel hoger banenverlies met zich meebrengt. Dit wijst erop dat er in 2012 grotere bedrijven over kop gaan dan het jaar voordien.

4 Bibliografie

CEPI, Production Statistics, January-September 2012

CHINA PAPER ASSOCIATION, pulp en papier: productie en consumptie

COBELPA, Monthly Statistical data

EUROPESE COMMISSIE, Energy Roadmap 2050, http://ec.europa.eu/energy/publications/doc/2012_energy_roadmap_2050_en.pdf

EUWID, Europees tijdschrift voor pulp en papier en <http://www.euwid-paper.com/>

FEBELGRA, magazine Factua

FILPAP, prijsgegevens

FOEX, Fins privébedrijf dat de prijsindexen van Europese pulp en Europees papier en kringlooppapier registreert, <http://www.foex.fi/>

GRAFISCH NIEUWS, maandblad

NATIONALE BANK VAN BELGIE, Conjunctuurbarometer

NATIONALE BANK VAN BELGIE, Maandelijke en driemaandelijke conjunctuurenquêtes

PAPER CHAIN FORUM, http://www.paperchainforum.org/pdf/PersCom%20COBELPA_Hernieuwbare%20energie_okt%202012_NL_final.pdf

PULP AND PAPER PRODUCTS COUNCIL, pulp statistieken wereldmarkt

PWC, Global Forest, Paper & Packaging Industry Survey, <http://www.pwc.com/gx/en/forest-paper-packaging/thought-leadership-forest-paper-packaging/global-annual-forest-paper-and-packaging-industry-survey-2012-edition.jhtml>

RISI, <http://www.risiinfo.com/>

UNECE/FAO, Forest Products Annual Market Review, 2011-2012, <http://www.unece.org/fpamr2012.html>

UTIPULP, voorraden en consumptie pulp, oktober 2012